

MARXIZMUS A SÚČASNÁ BURŽOÁZNA SOCIOLOGIA

Naša verejnosť siahla iste so záujmom k českému prekladu zborníka prác sovietskych autorov *Istoričeskij materializm i sovremennaja buržuaznaja sociologija*, ktorý vydalo roku 1963 NPL pod názvom *Marxismus a dnešní buržoazní sociologie*. Kniha je pre svoju nie vyslovene vedeckú koncepciu prístupná širokému okruhu čitateľov, ktorých súčasný stav sociológie na Západe zaujíma. Zborník oboznamuje čitateľa so súčasnými smermi a vývojovými tendenciami buržoáznej sociológie. Celá publikácia predstavuje 6 samostatných kapitol, z ktorých každá tvorí vlastný uzavretý tematický celok.

Prvá kapitola oboznamuje čitateľa, i keď nie systematicky, aspoň orientačne s najvýznamnejšími smermi buržoáznej sociológie od začiatku jej vzniku až po súčasnosť. Autor správne poukazuje na principiálny rozdiel medzi historickým materializmom a buržoáznou sociológiou, i keď s niektorými jeho vývodmi nemožno súhlasiť. Tvrdenie, že buržoázna sociológia je paveda, ktorej jediným poslaním je apologetika kapitalistickej spoločnosti, nemožno nazvať ináč ako schematické a silne poznačené dogmatickými prežitkami v myslení, hoci nemožno poprieť, že buržoázno-sociologické smery (nie však paušálne) vychádzajú zo subjektívnych faktorov a individuálnych javov spoločenského života. Podstata učenia prvých pozitivistov — A. Comta, H. Spencera je podaná príliš zjednodušená, a nie je úplne vystihnutá, takže čitateľ dostáva myšlienky spomínaných autorov značne pretransformované. Je nesporné, že také osobnosti, akými sú

bezpochyby v dejinách sociológie A. Comte a H. Spencer, zaslúžia si starostlivejšiu analýzu a objektívnejšiu interpretáciu.

Podobné jednoznačne negatívne stanovisko zaujíma autor aj k novším sociologickým učeniam, ktorých výklad je azda ešte neurčitejší a neúplnejší. Chýba mu systematickosť a vnútorná kontinuita. Klasifikácia jednotlivých spoločenských skupín, ako ich podávajú napr. americké sociologické školy, je síce umelá, jej cieľom je však poukazovať na niektoré špecifické spoločenské vzťahy, ktoré v určitých súvislostiach tiež nemožno ignorovať. Autor má však pravdu, keď hovorí, že tu chýba rozbor sociálno-ekonomických vzťahov, ktoré sú determinujúce.

Okolnosť, že od tridsiatych rokov 20. storočia prenikajú do buržoáznej sociológie takmer výlučne empirické metódy (tieto smery sú rozvedené bližšie vo vydanej populárno-vedeckej publikácii Kľofáča a Tlustého *Současná empirická sociologie*, MME, Praha 1957), nemožno považovať za okolnosť úplne negatívnu a regresívne pôbiacu na vývoj vedeckého myslenia. S takýmto názormi, ktoré treba pokladať za recidívy z obdobia Stalinovej éry, mnohí naši autori sa ešte nevedeli vyrovnáť. Nám, marxistom, je jasné, že nemožno si predstaviť sociológiu bez filozofickej platformy a nazývať poznávanie „holých“ faktov sociologickým výskumom. Avšak bežné metódy sociologického výskumu (napr. štatistické výpočty, dotazník) nemožno zavrhnuť len preto, že ich používajú naši ideologickí nepriatelia, naopak, treba hľadať možnosti použitia aj iných metód zá-

padných sociológov v našom výskume.

Druhá a tretia kapitola neprinášajú vcelku nijaké závažné problémy (rozoberajú zákonitosti spoločenského vývinu a spoločenského pokroku) a rozsah rozvádzaných javov nepresahuje rámec bežných publikácií, a tých máme v našich knižniciach pomerne dosť. Preto sa o nich podrobnejšie nezmieňujem. Tretia kapitola (*Človek a príroda*) a štvrtá kapitola (*Veda a spoločnosť v atómovom veku*) do koncepčného rámca publikácie podľa môjho názoru nie príliš zapadajú a podobne ako aj predchádzajúce kapitoly neprinášajú nijaké nové aspekty. Spomínaná tematika nie je totiž našej verejnosti neznáma.

Najväčšiu pozornosť si zasluhuje šiesta kapitola. Prináša pomerne systematický výklad sociálnej štruktúry súčasného kapitalizmu, ktorej otázky boli zatiaľ riešené oba okrajovo. Treba podotknúť, že z iniciatívy časopisu *Otázky mieru a socializmu* prebehla roku 1961 medzinárodná diskusia marxistických teoretikov práve o zmenách v sociálnej štruktúre kapitalistickej spoločnosti. Napriek tomu, že autor nepoužil jej výsledky (ani sa o diskusii nezmieňuje), zastáva podobné stanovisko, ku ktorému dospela v rámci diskusie väčšina marxistických teoretikov z kapitalistických štátov. V porovnaní s minulosťou 20. storočia totiž zaznamenáva v spoločnosti prenikavé zmeny. Tým, že kapitalizmus prechádza do imperialistického štádia, mení sa jeho celkový charakter, v dôsledku čoho treba aj robotnícku triedu chápať v inom

svetle, ako ju chápali Marx a Engels v *Manifeste Komunistickej strany*. Presúvaním sa ťažiska zo sféry výroby do sféry obehu nadobúdajú stále väčší význam pracujúci v nevýrobných odvetviach, ktorých počet rastie tak absolútne, ako aj relatívne. Autor správne poukazuje, že tzv. „zamestnanci“, čiže robotníci nevýrobných odvetví, svojím sociálnym postavením sa rovnajú priemyselnému proletariátu, takže robotnícka trieda „nezmizne“, ako tvrdia mnohí buržoázni sociológovia (napr. J. Bernard), na základe čoho si vytvárajú známu teóriu „strednej triedy“, podľa ktorej sa táto stredná trieda rozšírila do takej miery, že pohltila antagonisticke triedy. Preto teória „sociálnej mobility“, „ľudového kapitalizmu“ a podobné, ktoré sú vlastne variantmi spomínanej teórie, sú iba legendami, ktorých cieľom je zastrieť skutočnosť a maskovať antagonizmus buržoáznej spoločnosti.

Záverom treba povedať, že napriek spomínaným nedostatkom znamená kniha určitý prínos, nakoľko pomáha vyplniť medzery na našom knižnom trhu, i keď požiadavky verejnosti plne neuspokojuje. Pre budúcnosť si možno jedine želať, aby vyšlo viac publikácií, ktoré by prinášali najnovšie názory a hodnotenia buržoáznosociologických smerov z marxistického hľadiska, podľa možnosti systematicky. Veď práce tohto druhu značne posilnia náš ideologický boj.

Ivan Poljak

POZNÁMKY KE KNIZE O SOCIOLOGII VZDĚLÁNÍ

Mnoho dosavadných zkušeností nás utvrzuje v přesvědčení, že obecné teoretické studie o společnosti nebo komplexní sociologické výzkumy nelze provádět bez výchozí vědecky fundované sumarizace dosavadních poznatků. V tomto směru má polská sociologie před námi značný předstih. Dokazuje to i práce prof. Jana Sczeпаńského *Sociologické otázky vysokoškolského*

ského vzdělání (Socjologiczne zagadnienia wyższego wykształcenia, Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa 1963, stran 367). Autorovým základním cílem byla snaha podat seriozní a všestranně vyčerpávající výpověď o stávajícím stavu polského vysokoškolského vzdělání z hlediska sociologie. Nekladl si nároky na definitivní závaznost svých analýz, neusiloval